

**КУШНІР О.А.,
здобувач**

*Київський національний
університет імені
Тараса Шевченка*

**УКРАЇНСЬКО-
ЛИТОВСЬКІ
ВІДНОСИНИ:
СУЧАСНИЙ СТАН
ТА
ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ**

Неодмінною умовою успішної реалізації Україною своїх потенційних можливостей є її активне і всеохоплююче входження до світового співтовариства. Згідно з "Основними напрямками зовнішньої політики України", одним з пріоритетних напрямів зовнішньої політики нашої держави проголошено географічно близькі нам держави, "які є своєрідним мостом між Україною і заходом Європи". Україна прагне до розвитку з ними повномасштабних дружніх відносин¹.

Співробітництво з географічно близькими державами має на меті розширювати смугу стабільності і миру навколо України, сприяти її утвердженню як впливової європейської держави, торувати "шляхи до широких стосунків з Центральною, Північно-Східною Європою. Розгалужені і стабільні стосунки України з географічно близькими державами є необхідною умовою повноцінного інтегрування України в сім'ю європейських народів, її активної участі в регіональному і субрегіональному співробітництві"². "Основні напрями..." також передбачають, що Україна з метою зміцнення своєї державної незалежності та

ефективного забезпечення національних інтересів дотримуватиметься курсу на включення в співробітництво в рамках Центральноєвропейської ініціативи, прагнучим до підтримання контактів з Вишеградською групою, Північною Радою та Радою держав Балтійського моря. До головних завдань віднесено і активний розвиток як двосторонніх, так і багатосторонніх відносин з державами Чорноморсько-Балтійської зони³.

Тому і не дивно, що розвиток відносин з державами Балтії, зокрема Литовською Республікою, посідає важливе місце серед зовнішньополітичних пріоритетів України. Останні роки ознаменувалися значним проривом у налагодженні плідних партнерських відносин України з Литвою. В результаті встановлення атмосфери довіри та взаєморозуміння у двосторонніх контактах на різних рівнях, насамперед на рівні Президентів обох країн, підписано низку договорів та угод, які забезпечуватимуть подальший розвиток взаємовигідних відносин у різних сферах двостороннього співробітництва.

Такий сприятливий розвиток подій дав змогу Президенту України Л.Д.Кучмі констатувати, що "1995 рік став вирішальним у справі активізації відносин України з країнами Північної Європи та Балтії, їх прагматизації" та охарактеризувати цей рік як "рік Балтії" у міжнародних відносинах України на європейському напрямку⁴.

Україна в розбудові своїх двосторонніх відносин з країнами Балтії і, зокрема з Литовською Республікою, має враховувати й помітні інтеграційні процеси, які відбуваються між Литвою, Латвією та Естонією. На думку аналітиків, процеси інтеграції в зоні Балтійського моря і в Північній Європі будуть тільки посилюватися, і через кілька років можна буде очікувати появи в самій Європі зони, яка з багатьох показників перевищуватиме рівень інтеграції в Західній Європі в цілому⁵.

Така різноманітність процесів, що відбуваються в міжнародному житті важливого з усіх точок зору регіону Міжмор'я, зрозуміло потребує фундаментального і довготривалого вивчення, особливо з огляду на ту зацікавленість, яку проявляє Україна до подальшого зміцнення взаємовигідних двосторонніх відносин, поглиблення спільної взаємодії на регіональному рівні та в міжнародних організаціях зі своїми балтійськими партнерами і, насамперед, з Литовською Республікою. Без системного, комплексного дослідження існуючого стану українсько-литовських відносин та перспектив їх подальшої активізації, з урахуванням усіх взаємозв'язків та їх рівнів, неможливо правильно оцінити ті якісно нові зміни, які відбуваються в цілому в регіоні Центральної та Східної Європи.

Послідовність, вираженість і передбачуваність зовнішньополітичного курсу України із задоволенням відзначає керівництво Литовської Республіки. Його готовність використовувати всі можливі шляхи для підтримки нашої країни в контактах з лідерами інших держав свідчить

про те, що Україна розглядається Литвою як один з її важливих зовнішньополітичних пріоритетів на сучасному етапі. У цьому контексті показовим є той факт, що литовським керівництвом неодноразово підкреслювався пріоритетний характер розвитку добросусідських, партнерських взаємин з Україною. Зокрема, такий підхід знайшов своє відображення в спільних заявах президентів країн Балтії щодо дипломатичної підтримки демократичних процесів в Україні в березні і червні 1994 року.

А вже наступного року, під час проведення традиційної зустрічі президентів трьох країн Балтії (7 вересня 1995 року, м. Таллінн, Естонська Республіка), главами держав було особливо наголошено на важливості України в загальноєвропейській архітектурі безпеки. Таке бачення балтійськими лідерами непересічної ролі нашої держави, в цілому, відкриває широкі перспективи для гнучкого застосування стратегії і тактики зовнішньої політики України на північно-балтійському напрямку.

Яскравим свідченням послідовності курсу Литовської держави щодо України, яку провідні місцеві політики сприймають як велику європейську державу, роль якої в умовах створення архітектури нової Європи набуває особливої ваги, зокрема в справі збереження гарантій європейської системи безпеки, насамперед у регіоні Балтійського моря, став виступ у січні 1995 року на парламентських слуханнях з питань зовнішньої політики міністра закордонних справ Литви П.Гіліса. Глава литовського зовнішньополітичного відомства наголосив, що Україна "є дуже важливим фактором безпеки і стабільності всієї Центральної Європи"⁶.

Сучасна історія дипломатичних зносин України і Литовської Республіки безпристрасно зафіксувала чимало прикладів надання Литвою необхідної політичної та дипломатичної підтримки як курсу на проведення економічних реформ в Україні, так і її входженню до впливових європейських структур. Насамперед, слід пригадати висловлювання Президента Литовської Республіки Альгірдаса Бразаускаса у листі Президенту Парламентської Асамблеї Ради Європи на підтримку вступу нашої держави до Ради Європи: "Україна проводить зовнішню політику європейського типу, яка спрямована на поліпшення стосунків з сусідніми державами і підтримку прагматичних взаємин як зі Сходом, так і з Заходом. Я вважаю дуже необхідним для України залучати досвід інших центральноєвропейських країн та використовувати його під час реформування економіки країни і зміцнення демократії. Активна участь в Раді Європи, що відповідає інтересам Європи, може бути однією з основних форм такої діяльності"⁷.

Розвиваються динамічними темпами і міжпарламентські зв'язки. 24-26 січня 1996 року Литву відвідав Голова Верховної Ради України. В ході цього візиту був підписаний Меморандум про співробітництво між парламентами двох країн, який заклав надійний правовий фундамент для подальшого розвитку співпраці

вищих законодавчих органів двох країн. В Сеймі Литовської Республіки працює група з міжпарламентських зв'язків з Верховною Радою України, роботу якої очолює В.Богушіс. У Верховній Раді України також створено відповідну групу (голова – В.Бабич).

Особливий інтерес Литви до України обумовлений, перш за все, потужним економічним, науковим та військово-технічним потенціалом нашої держави, необхідністю відновлення перерваних коопераційних та виробничих зв'язків між підприємствами, які існували ще за часів єдиного народногосподарського комплексу колишнього СРСР, перспективністю товаро- та послугоємного ринку України, її виключно вигідним геополітичним положенням та транзитними можливостями, особливою роллю нашої держави в існуючій системі відносин у Співдружності Незалежних Держав тощо.

Національним інтересам України відповідає подальший розвиток та поглиблення відносин партнерства та співробітництва з Литовською Республікою в політичній, економічній, культурній, науково-технічній сферах тощо. Всебічний розвиток двосторонніх відносин з Литвою набуває першочергового значення як один із суттєвих елементів довгострокового курсу на політичне й економічне зближення України з державами Балтії і з країнами Північної Європи.

Відсутність у політичній частині двосторонніх відносин будь-яких проблем принципового характеру створює сприятливі умови для подальшого поглиблення як двосторонніх політичних контактів, так і співробітництва в економічній сфері.

Це дало змогу Президенту України констатувати, що "у подальшому розвитку відносин з країнами Балтії необхідно виходити з того, що в політичному плані ці країни є найбільш зацікавленими в зміцненні засад української державності, швидкому просуванні України по шляху економічних реформ та інтеграції в європейській структурі. З цієї точки зору Балтійські держави є серйозними союзниками України на віддалену перспективу"⁸.

Україна зацікавлена в розширенні двосторонньої економічної взаємодії, активізації регіонального співробітництва, зокрема, і з Радою держав Балтійського моря, впровадженні реальних механізмів співпраці з тих питань, де наші інтереси співпадають або є близькими.

В економічній сфері Україна зацікавлена у відновленні та поглибленні традиційних двосторонніх коопераційних зв'язків, які існували між нашими підприємствами і підприємствами Литовської Республіки. Цьому процесові має сприяти підписана у Києві ще 04.08.93 двостороння міжурядова Угода про вільну торгівлю, яка набула чинності 21.11.95. Втім існуючі показники обсягів двосторонньої торгівлі не відображають повною мірою наявних можливостей двох країн у поглибленні економічних взаємовідносин. Водночас, досвід торговельно-економічної

співпраці між Україною та Литовською Республікою свідчить про необхідність корегування форм, методів та підходів до двостороннього економічного співробітництва, оскільки ситуація в цій життєво важливій сфері повільно змінюється внаслідок реалізації Литвою своїх стратегічних євроінтеграційних прагнень. Так, лише наприкінці 2000 року вдалося суттєво покращити показник взаємної торгівлі, зламавши негативну тенденцію до його скорочення, про що свідчать відповідні статистичні дані – зростання обсягу торгівлі на 40%. Проте і цей показник не зміг перевищити рекордний рівень у 360 млн. дол. США, зафіксований у взаємній торгівлі в 1997 році.

Військово-технічне співробітництво між двома країнами поки що не відповідає потенційним можливостям обох країн. У відносинах з Україною, як і з іншими країнами-учасницями СНД, Литва, перш за все, орієнтується на розбудову взаємовигідних двосторонніх економічних зв'язків, виключаючи інтеграцію в економічні та військово-політичні структури, оскільки останнє суперечить Конституційному акту "Про неприєднання Литовської Республіки до пострадянських східних союзів".

Проте у вересні 2000 року мав місце важливий політичний успіх у двосторонніх відносинах, пов'язаний з візитом до Вільнюса Міністра оборони України О.Кузьмука. За його підсумками Україна стала першою і єдиною країною колишнього СРСР (за винятком Латвії та Естонії) з якою укладено договір про військово-співробітництво.

Перспективними напрямками в розвитку співробітництва між Україною і Литвою у військовій сфері може стати більш активна співпраця в рамках програми "Партнерство заради миру", спільного українсько-литовсько-польського батальйону миротворчих сил, обмін інформацією і досвідом у розбудові власних збройних сил.

Сторонам протягом десятилітньої історії міждержавних відносин на сучасному етапі завдяки сповідуванню принципів конструктивного підходу до розвитку двосторонніх контактів вдалося напрацювати надійну договірно-правову базу. Зокрема, станом на січень 2001 року підписано 61 угоду, з яких 7 – міждержавних, 22 – міжурядових та 31 міжвідомча та угода про міжпарламентське співробітництво (динаміка підписання по рокам: 1991 – 2, 1992 – 3, 1993 – 18, 1994 – 8, 1995 – 5, 1996 – 10, 1997 – 3, 1998 – 3, 1999 – 6, 2000 – 3). Ще 6 проектів двосторонніх угод перебувають у процесі доопрацювання.

Етапною подією у двосторонніх відносинах стало підписання 08.02.94 у Вільнюсі Президентами України та Литовської Республіки Договору про дружбу і співробітництво. На розвиток фундаментальних положень "великого" договору Главами обох держав 28.03.95 у Києві була підписана Декларація про перспективи співробітництва між Україною і Литовською Республікою, в якій сторони визнали важливість дружніх взаємовідносин, констатував-

ши, що між двома державами немає принципових розходжень, і підтвердивши існування сприятливих умов для розвитку взаємовигідного економічного співробітництва.

Політичне значення Договору та Декларації полягає, насамперед, у тому, що ці базові двосторонні документи окреслюють основні напрямки для рівноправного, партнерського співробітництва в ХХІ столітті, оскільки їх основні положення ґрунтуються на єдності інтересів наших держав та народів і на віддалену перспективу. Йдеться, насамперед, про пріоритетність курсу на інтеграцію в єдину демократичну Європу, нарощування взаємодії в Центрально-Східно-європейському регіоні, а також зацікавленість у розвитку пріоритетних напрямів економіки, науки і техніки, транспорту, екології та ін. Такі засадничі напрямки двосторонньої співпраці, зафіксовані без перебільшення документами історичної ваги, цілком співзвучні стратегічним інтересам України і Литви.

Іншим промовистим моментом стала констатація у Декларації факту визнання двома сторонами важливості історичного Договору між Україною і Литвою 1921 року, яка разом з документально зафіксованим прагненням до всебічного поглиблення двосторонньої співпраці на основі положень нового політичного Договору від 1994 року, стала своєрідним мостом у часі, еднаючим віковічні прагнення наших народів жити в мирі і злагоді.

Таким чином, у концептуальному плані розбудова дружніх та взаємовигідних українсько-литовських відносин охоплює три етапи. Початок першого етапу позначився важливою подією – встановленням дипломатичних відносин. Постановою Президії Верховної Ради України від 26 серпня 1991 року Україна визнала державну незалежність Литовської Республіки. 21 листопада 1991 року були встановлені дипломатичні відносини. 4 грудня 1991 року Верховна Рада Литовської Республіки прийняла Заяву про визнання незалежності України. З серпня 1992 року в Києві функціонує Посольство Литовської Республіки в Україні, а Посольство України в Литовській Республіці відкрито в серпні 1993 року. Характерною ознакою цього етапу стало формування надійної договірно-правової бази двосторонніх взаємин.

З підписанням у 1994 році Договору про дружбу і співробітництво розпочався наступний етап у розвитку українсько-литовської співпраці, головними змістом якого слід вважати фактичне завершення формування основи договірно-правової бази співробітництва, створення необхідної економічної та науково-технічної інфраструктури двосторонніх контактів, перехід до якісно нового рівня взаємодії, з елементами узгодження зовнішньополітичних рішень й дій з метою надійного забезпечення необхідної взаємної дипломатичної підтримки на шляху до інтеграції у загальноєвропейську спільноту.

Третій етап розпочався з моменту прийняття 10-11 грудня 1999 року історичного для Литовської Республіки рішення Гельсінського саміту Європейського Союзу про початок переговорів щодо членства Литви в Євросоюзі. Відтак, основним його змістом має стати використання євроінтеграційного досвіду литовської сторони, який набуває особливої ваги з моменту проголошення Україною стратегічної мети щодо набуття членства в ЄС (зокрема у сфері вирішення питань координації діяльності державних органів влади з реалізації євроінтеграційного курсу, наближення національного законодавства до відповідних норм і стандартів ЄС, міграції, надання технічної допомоги ЄС) та ліквідація потенційно негативного впливу на рівень зацікавленості литовської сторони в продовженні активної підтримки України на міжнародній арені, пов'язаний з різношвидкісною інтеграцією двох країн до спільного європейського простору.

У концептуальному плані стратегія зовнішньої політики України щодо Литовської Республіки має базуватися на врахуванні специфіки обох держав, яка полягає, перш за все, в певній обмеженості національних виробничих, сировинних, фінансових та інших ресурсів, насамперед Литви, значної залежності економік від імпортованих енергоносіїв, перебування у відносно політично нестабільній зоні майже по всьому периметру державних кордонів.

В цілому, інтерес України до розвитку рівноправних, партнерських відносин з Литовською Республікою обумовлений вигідним геополітичним розташуванням останньої, набутих позитивним досвідом у проведенні політичної і економічної реформ, входженні до європейських структур та інституцій, здійсненні збалансованої політики між Сходом і Заходом, а також наявністю в складі литовського населення помітної кількості громадян українського походження (близько 38 тисяч українців).

Водночас, Україна, здобувши підтримку країн Балтії, зокрема Литовської Республіки, має більш повно та вміло використовувати наявне глибоке регіональне співробітництво з-поміж країн Балтійського моря та традиційне тяжіння Литви, Латвії та Естонії до Північної Європи, активізувати вже існуючі двосторонні відносини з країнами Півночі, маючи на меті реалізувати ідею поновлення шляху "із варяг в греки" як можливої альтернативи швидкому просуванню України на Захід, забезпечення потреб національної безпеки через інституалізацію розвитку співробітництва по вісі Південь-Північ, створення в майбутньому Балто-Чорноморської дуги.

Важливим фактором для подальшого розвитку двосторонніх відносин є формування привабливого іміджу України та Литви. Слід зазначити, що серед населення обох країн склалися традиційно позитивні ставлення та уява щодо образу двох країн. Так, скажімо, проведене соціологічною

службою СОЦІС в 1994-1996 рр. загальнонаціональне опитування з метою виявлення тенденції зміни ставлення населення України до СНД та зовнішньополітичних пріоритетів суспільного розвитку, засвідчило той факт, що в українського населення є стійке позитивне (хоча за відсотком і незначне) ставлення до ідеї розвитку відносин України з країнами Східної Європи та Балтії. В 1994 році – 2 відсотка з 1200 респондентів, які за соціально-демографічними характеристиками репрезентували доросле населення України, в 1995 – 3%, 1996 – 2% висловилися за пріоритетність розвитку відносин з країнами цього важливого європейського регіону. Для порівняння наведемо такі ж показники для розвинутих країн Заходу: 1994 рік – 12%, 1995 – 14%, 1996 – 7%⁹.

Архітектура двосторонніх відносин будується не тільки на високому державному рівні, а й шляхом розвитку діалогу між політичними партіями і угрупованнями, зв'язків між профспілковими, культурними, молодіжними і спортивними організаціями, стосунків між містами-побратимами, а також окремими громадянами України і Литви. Хоча слід зазначити, що брак коштів значно стримує контакти саме в гуманітарній галузі між двома країнами.

Назріла потреба у відкритті кафедр українознавства та балтійських студій в провідних університетах обох країн; створенні спільних авторських колективів з підготовки та видання навчально-методичної літератури та словників; вивченні можливостей встановлення квоти обмінів студентською молоддю для навчання у вузах України та Литовської Республіки за пріоритетними спеціальностями обох держав з виділенням державних стипендій, а також на компенсаційній основі; обміні досвідом здійснення ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів, а також досвідом роботи в галузі підготовки спеціалістів для зарубіжних країн.

Державна національна політика Литви враховує інтереси представників національних меншин і зацікавлена в тому, щоб усі національні меншини психологічно відчували себе захищеними. Унеможливлення загрози насильницької асиміляції, в свою чергу, є передумовою стабільності в литовському суспільстві. Основним напрямком роботи Громади українців Литви є культурно-просвітницька діяльність, відродження і забезпечення національної самобутності населення Литви українського походження.

Щодо становища литовської громади в Україні, то, згідно з даними перепису 1989 року, литовців в Україні налічується 11278 осіб (0,2% всього населення). Литовська громада в Україні відзначається певною згуртованістю і високим рівнем національної свідомості, який значно зріс за останні роки. Основною метою своєї діяльності литовські організації в Україні вважають відродження та збереження національної культури і підтримку тісних зв'язків зі своєю історичною батьківщиною.

Литовська мова, культура, звичаї вивчаються у недільних школах, які створені у Львові, Запоріжжі та Києві. Литовські товариства постійно відзначають важливі для литовського і українського народів ювілеї, самодіяльні колективи беруть участь у концертах фольклорних колективів, фестивалів тощо. Продовжує активно працювати створене у Києві ще у 1990 році Товариство литовської культури ім. Майроніса.

Отже, об'єктивні реалії вимагають, щоб Україна і Литва здобули максимальну вигоду від поглиблення двостороннього політичного співробітництва, зокрема і на регіональному рівні, навчилися жити і співпрацювати із сусідами. Це є аксіомою в процесі приєднання наших країн до сім'ї європейських народів.

Успішній діяльності української дипломатії на балтійському напрямку безумовно, сприятиме той незаперечний факт, що українсько-литовські відносини розвиваються по висхідній, набуваючи належного динамізму. У взаєминах між двома державами відсутні принципові розбіжності, які могли б суттєво вплинути на досягнутий високий рівень двосторонньої співпраці у різних сферах. Водночас, сторонам за історично короткий проміжок часу вже вдалося, в цілому, сформувати надійну і перспективну основу для співробітництва.

Такі вагомні здобутки дозволяють з оптимізмом дивитися на майбутнє українсько-литовських взаємин, перспективи задіяння наявного потенціалу взаємовигідного партнерства в інтересах наших держав і народів на шляху розбудови нової, демократичної Європи. Тієї сучасної Європи, для якої, за словами Президента Чеської Республіки Вацлава Гавела, головним завданням є "заново відкрити свої поняття совісті та почуття відповідальності в самому глибокому смислі слова, і не тільки щодо власної політичної архітектури, але й з урахуванням усього світу в його етичному вимірі"¹⁰.

ПОСИЛАННЯ.

- ¹ Основні напрями зовнішньої політики України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №37. – С.940.
- ² Там же. – С.940.
- ³ Там же. – С.941.
- ⁴ Кучма Л. Виступ на сесії Верховної Ради України з доповіддю про внутрішню і зовнішню політику України "Економічний і соціальний розвиток України у 1995 році" 2 квітня 1996 року // Урядовий кур'єр. – 1996. – 4 квітня.
- ⁵ Независимая газета. – 1996. – 28 мая.
- ⁶ Білодід Р., Балтажі М. Динамічними темпами. Українсько-литовські відносини: минуле, сучасне, майбутнє // Політика і час. – 1995. – №8. – С.20.
- ⁷ Там же. – С.21.
- ⁸ Кучма Л. Виступ на сесії Верховної Ради України. // Урядовий кур'єр. – 1996. – 4 квітня.
- ⁹ День. – 1996. – 6 грудня.
- ¹⁰ Гавел В. Духовная задача Европы // Финансовая Украина. – 1997. – 1 апреля.